

УДК 378.17

РОЗВИТОК ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Мошук Василь Васильович
м.Дрогобич

Розкрито цілі та завдання формування індивідуальності особистості майбутнього вчителя у ВЗН; розширено та уточнено поняття «індивідуальність» «особистість». Висвітлено роль проектно-технологічної діяльності у розвитку індивідуальності студентів. Найбільш активно та динамічно індивідуальність майбутнього вчителя технологій і креслення розкривається і набуває свого розвитку у творчо-перетворювальній, зокрема проектно-технологічній, діяльності. Визначено педагогічні умови ПТД як засобу формування індивідуальності при підготовці майбутнього вчителя технологій і креслення.

Ключові слова: індивідуальність, особистість, активність, проектно-технологічна діяльність, проектно-технологічна культура

В українському соціокультурному просторі індивідуальність особистості повинна стати найважливішою загальнолюдською цінністю. Саме тому, активно втілювана гуманістична концепція освіти має враховувати як потреби нашої держави в її позитивному розвитку та процвітанні, так і матеріальні, духовні, соціальні, освітні та інші запити кожного її громадянина. Для реалізації цієї освітньої концепції потрібні педагоги з високим рівнем суспільної, фахової та індивідуальної культури. Лише педагог, який володіє високим рівнем розвитку індивідуальності, всіх сфер психіки здатний розуміти важливість формування і розвитку індивідуальності своїх вихованців.

На жаль, поки що в практиці підготовки вчителів, зокрема технологій і креслення, превалує система, яка недооцінює індивідуальні особливості кожного студента, його стремління, можливості, здібності, нахили, здатність до ефективного розвитку фахової компетентності та ін.

Актуальність нашого дослідження ґрунтується на виявленні недоліків, що пов'язані із слабкою орієнтованістю педагогічних ВНЗ на розвиток індивідуальності студентів, і розгляді можливостей їх усунення.

Свого часу значний внесок у розвиток ідей про індивідуальність здійснили мислителі і педагоги (Г.Гак, Г.Гегель, Л.Зеленов, В.Ільїн, М.Каган, І.Кант, І.Кон, В.Лейбніц, Д.Лоуренс, М.Михайловський, О.Пехота, В.Сухомлинський, Б.Спіноза, Г.Сковорода, Т.Шевченко, К.Ушинський, Л.Фейєрбах та ін.).

Вітчизняними і зарубіжними дослідниками (Ф.Алексеева,

Ф.Гоноболін, М.Гончар, Л.Грошева, Г.Даниленкова, Н.Ковальова, Г.Корсакова, Н.Кузьміна, А.Маркова, Є.Матова, С.Палій, Л.Портнов, М.Швидка, С.Шпільова та ін.) вивчені умови, принципи, засоби формування окремих сфер, властивостей, якостей індивідуальності школяра, студента, педагога.

За останні роки, у зв'язку з втіленням у практику вищої та середньої школи нової парадигми гуманізації освіти, до індивідуальності звертається багато вітчизняних і зарубіжних науковців (В.Андрущенко, І.Бех, І.Богданова, О.Гребенюк, Н.Кічук, А.Линенко, О.Пехота, М.Пентиліюк, О.Цокур). З'явилися нові галузі наукових знань (акмеологія, аксіологія та ін.), що пов'язані з пізнанням людини не лише як представника суспільства, але й також як індивідуальності.

Виявленням і описом умов індивідуалізації процесу навчання як основи розвитку індивідуальності особистості займалися такі дослідники, як І.Белогорцева, Є.Королькова, В.Кошельов, Л.Сьоміна, О.Черкасс, І.Юрловська.

Проте, у працях практично не розглядалася проблема виявлення і опису педагогічних умов індивідуалізації навчально-виховного процесу у ВНЗ з позиції становлення педагога та формування його проектно-технологічної культури.

Мета статті: висвітлити роль і місце проектно-технологічної діяльності у розвитку індивідуальності майбутніх вчителів технологій і креслення; визначити умови ПТД як засобу формування індивідуальності студентів.

В умовах становлення інформаційно-технологічного суспільства, в якому людина проголошена вищою цінністю і стає ключовою фігурою всіх суспільно-політичних та соціально-економічних стосунків, формування індивідуальності педагога виступає важливою і необхідною метою його фахової підготовки.

Уточнимо поняття «індивідуальність» та «особистість».

Категорія «індивідуальності» часто відображається через сутність індивідуалізації освітнього процесу та умови її реалізації. У працях А.Адлера, М.Вебера, Дж. Дьюї, М. Хайдеггера та інших індивідуальність виражена поняттям «одичинне».

Один з основоположників педагогіки індивідуальності, О.Гребенюк, писав, що про індивідуальність можна говорити тоді, коли людина усвідомлює унікальність себе і свого життя і, відчувачи свою неповторність, сам реалізує своє майбутнє, щоб якомога більш повно розкрити свої можливості [1].

У «Новому тлумачному словнику української мови» інди-

відчуженість визначена як «сукупність психічних властивостей, характерних рис і досвіду кожної особистості, що відрізняють її від інших індивідів; людина як носій індивідуальних властивостей, певних характерних ознак і рис; особистість» [5, 188]. Тобто, ці два поняття ототожені.

Професор М.Савчин визначає особистість, як психологічну, соціальну, моральну і духовну характеристики людини в єдності загального та індивідуального, які проявляються у зовнішній і внутрішній активностях, спрямованих на пізнання, оволодіння і перетворення світу і самої себе, що має суттєве значення для неї та оточення [7, 90]. А індивідуальність він характеризує «як неповторне поєднання фізіологічних, психологічних, соціальних, моральних і духовних особливостей людини, що зумовлюють її своєрідність, відмінність від інших людей» [7, 93]. На його погляд, «особистість та індивідуальність утворюють єдність і не є тотожними» [7, 93].

Ми погоджуємося з такою думкою, оскільки особистість проявляється завдяки індивідуальності; а умова позитивного розвитку індивідуальності є запорукою ефективного становлення і формування особистості. Індивідуальність розглядається нами як інтегральна характеристика, що виражає особливу форму життєдіяльності людини, в рамках якої вона опановує внутрішньою цілісністю і відносною самостійністю, що дає їй можливість активно й творчо проявляти себе в соціокультурному просторі на основі розкриття своїх завдатків і здібностей відповідно до індивідуальних та суспільних потреб.

Становленню індивідуальності сприяє набування людиною певних психічних якостей, знань і вмінь, а також самовизначення здібності до індивідуального саморозвитку. Індивідуальність складається в результаті унікального індивідуально неповторного поєднання обставин життя людини, в яких вона реалізує та розвиває свої можливості і здібності. Найбільш активно та динамічно вона розкривається й набуває свого розвитку через творчо-перетворювальну діяльність; від неї залежить повнота духовного життя людини, її щастя.

Якщо аналізувати розвиток індивідуальності вчителя, то його можна визначити як цілеспрямований і системний процес, який триває все життя. Разом з тим, на думку багатьох теоретиків і практиків, у культурно-освітньому просторі ВНЗ він вважається найбільш інтенсивним. Це проявляється завдяки тому, що професійно важливі властивості та якості майбутнього педагога тільки починають з'являтися; їх становлення – характерна ознака формування особистості в цей період. Важливим чинником для цього етапу розвитку індивідуальності студента є індивідуальний стиль його творчо-перетворювальної діяльності. В акмеології він становить сукупність своєрідних особистісних виявів майбутнього педагога, в діяльності якого тісно пов'язані між собою фундаментальні знання і практичний досвід роботи, який передбачає способи й форми психолого-педагогічної взаємодії. Особливий стиль діяльності складається в цілому з відомих у теорії і практиці прийомів, – що обумовлено синтезом індивідуальних особливостей розвитку людини та рівня його фахової компетентності і культури.

У розрізі нашого дослідження, ми розглядаємо розвиток індивідуальності майбутнього вчителя технологій і креслення через призму проектно-технологічної культури (ПТК), яка є важливою складовою його фахової культури. ПТК характеризується нами у вузькому (особистісному) і широкому (соціальному) планах. У вузькому плані проектно-технологічна культура – це рівень опанування особистістю сучасними способами пізнання і перетворення себе та соціокультурного простору. У широкому плані проектно-технологічна культура – це рівень розвитку соціуму на основі доцільної і ефективно перетворювальної діяльності людей, сукупності досягнутих технологій в матеріальному та духовному виробництві (наприклад, у сфері освіти, мистецтві тощо) [4, 207-208].

ПТК тісно пов'язана зі всіма сторонами життя людини і суспільства та передбачає, зокрема, в кожного індивідуума

нааявність проектно-технологічного мислення, проектно-технологічного світогляду і відповідних компетенцій, певних особистісних властивостей. Цінності ПТК задають принципово нового напрямку людській активності та креативності, що позитивно впливає на індивідуальність.

Основою формування проектно-технологічної культури майбутнього вчителя є проектно-технологічна діяльність (ПТД), яка інтегрує ідею розробки (проектування) та втілення (технологію) певного продукту. ПТК формується завдяки створенню ефективного проектно-технологічного середовища (ПТС); виробленню узагальненого алгоритму ПТД; підготовці відповідного навчально-методичного та інформаційно-технічного забезпечення; використанню активних форм, методів і засобів творчої діяльності; стимулюванню студентів до ПТД.

Ми трактуємо проектно-технологічну діяльність як продуктивну організацію освітнього процесу у ВНЗ, яка сприяє творчому саморозвитку і самореалізації студентів через розробку та втілення ідеальних і/або матеріальних проектів, що володіють суб'єктивною чи об'єктивною новизною [3, 28].

В умовах культурно-освітнього простору ВНЗ проектно-технологічна діяльність (зокрема, всі його види: інженерне, педагогічне та дизайн-проекування) пов'язана із налагодженням і розвитком ефективної творчої взаємодії всіх суб'єктів навчально-виробничого процесу. Саме через ПТД творча індивідуальність студента знаходить своє вираження у схильності до пошукової, дослідницької діяльності, у нестандартних способах і методах навчальної творчо-перетворювальної діяльності, у вільному виборі завдань і способів діяльності, в оригінальних прийомах підготовки портфоліо, оформлення результатів своїх проектних робіт та їх презентації, в ініціативності щодо, висловлення власних пропозицій, у рефлексії тощо.

Творча індивідуальність майбутнього вчителя технологій і креслення характеризується тим, що, в першу чергу, через індивідуальні особливості свого фізіолого-психічного розвитку (розвитку моторно-рухового апарату, пам'яті, уваги, особливостей складу мислення, переживання, творчого ставлення до справи, прагнення до самореалізації тощо) характер його проектно-технологічної діяльності суттєво буде відрізнятися від роботи одногрупників пошуками нових оригінальних ідей і засобів їх реалізації.

Для формування індивідуальності студента в культурно-освітньому просторі ВНЗ необхідно забезпечити цілісну дію на нього, на всі сфери психіки і особистості. Це можна здійснити в ході проектно-технологічної діяльності, оскільки вона охоплює всі необхідні напрями дії, а саме: 1) постановку проблеми, її аналіз та визначення завдань діяльності (проблемно-аналітичний етап) → 2) складання плану творчої діяльності, розробка моделей та їх апробація (творчо-пошуковий або проектний етап) → 3) вибір кращих варіантів, їх реалізація (технологічний етап) → 4) аналіз отриманих результатів, їх обґрунтування та оформлення (презентаційний етап) → 5) оцінку проведеної роботи (етап рефлексії) [3, 30].

Принципи застосування проектно-технологічної діяльності як важливого чинника формування індивідуальності студентів педагогічних ВНЗ полягають у: забезпеченні рівності особистісних позицій усіх виконавців; не нав'язуванні ззовні цілей, шляхів розв'язання проблеми, форм творчо-перетворювальної діяльності; не обмеженні вибору та не обов'язковості характеру інформації, потрібної для реалізації проектів; створенні умов для високої мобільності і зміни форм взаємодій між учасниками проектування; можливості здійснення інтерактивного характеру ПТД, постійній рефлексії та коригуванні умов творчо-перетворювальної діяльності, забезпеченні ціннісного підходу при відборі змісту проекту.

У процесі здійснення проектно-технологічної діяльності в майбутніх педагогів виявляються такі її основні характеристики: відкритість, гнучкість, інтегративність, інтерактивність, ітеративність, модульність, предметність, продуктивність, різ-

норівневність, самостійність, суб'єктність, усвідомленість, цілеспрямованість та інші [3, 30-31], що є важливими чинниками формування їх індивідуальності

Навіть поверхневий аналіз моделі проектно-технологічної діяльності майбутніх учителів технологій і креслення засвідчує, що її використання у ВНЗ кардинально змінює структуру підготовки фахівців, оскільки по новому розподіляє ролі між учасниками освітнього процесу, даючи студентам можливість проявляти власні ініціативи, реалізовувати творчі задуми, самостійно приймати рішення, здійснювати самооцінку своєї продуктивної діяльності. дозволяючи ефективно формувати їх індивідуальність.

Критеріями розвитку готовності майбутніх фахівців до ПТД виступають: здібності до прогнозування, ступінь розвитку творчого мислення, здібності до трансформації нестандартних ситуацій, володіння проектно-технологічними компетенціями, вміння впроваджувати в процес технологічної освіти прогресивні інноваційні та інформаційні технології, здатність до самоконтролю та самоаналізу, спрямованість на здійснення ПТД, прагнення до самовдосконалення [3, 31].

На їх основі можна виділити такі взаємопов'язані стадії (рівні) розвитку індивідуальності студентів у культурно-освітньому просторі ВНЗ в ході проектно-технологічної діяльності: «Я відкриваю себе», «Я здійснюю вибір», «Я реалізую себе», «Я вдосконалюю себе».

Стадія «Я відкриваю себе» передбачає самооцінку себе, своєї індивідуальності, своїх індивідуальних, особистісних і суб'єктних характеристик при допомозі педагога. Тут об'єктивно оцінюються потенційні можливості кожного студента перед вибором об'єктів проектування. Стадія «Я здійснюю вибір» пов'язана із включенням студента на основі своїх можливостей, схильностей, інтересів та потенціалу культурно-освітнього простору ВНЗ у проблемно-пошукову діяльність. Стадія «Я реалізую себе» визначає способи, методи і технології реалізації проектно-технологічної діяльності. Вона характеризує прояви творчої активності та креативності в процесі взаємодії студента з духовним, комунікаційним, інформаційно-змістовим, предмет-

но-виробничим та іншими середовищами культурно-освітнього простору ВНЗ. Стадія «Я вдосконалюю себе» передбачає включення внутрішніх та зовнішніх стимулів для здійснення творчо-перетворювальної діяльності, спрямованої на саморозвиток індивідуальності при виконанні навчальних проектів, їх презентації та рефлексії.

Ці стадії розвитку індивідуальності студента забезпечують досягнення ними відповідних рівнів становлення ПТК майбутнього фахівця, зокрема: проектно-технологічну свідомість і світогляд, проектно-технологічне мислення, проектно-технологічну освіченість та грамотність проектно-технологічну компетентність і, власне, проектно-технологічну культуру.

Індивідуальність особистості розглядається сьогодні як одна з цінностей суспільства. Вона складається у результаті унікального індивідуально неповторного поєднання обставин життя людини, в яких вона реалізує і розвиває свої можливості та здібності.

Індивідуальність педагога проявляється у його творчому спрямуванні в різних сферах прикладання своїх духовних та фізичних сил.

Розвиток індивідуальності вчителя – цілеспрямований і системний процес, який триває все життя. Проте в умовах культурно-освітнього простору ВНЗ він є найбільш інтенсивним.

Найбільш активно та динамічно індивідуальність майбутнього вчителя технологій і креслення розкривається і набуває свого розвитку у творчо-перетворювальній, зокрема проектно-технологічній, діяльності.

Важливим чинником для розвитку індивідуальності педагога є формування його проектно-технологічної культури (ПТК). Цінності ПТК задають принципово нового напрям людській активності та креативності, що має позитивний вплив на її індивідуальність.

Оскільки становлення педагога не завершується рамками культурно-освітнього простору ВНЗ, у контексті нашої проблеми можливе дослідження розвитку індивідуальності вчителя технологій і креслення протягом його всієї професійно-педагогічної діяльності.

Література і джерела

1. Гребенюк О.С. Основы педагогики индивидуальности / О.С. Гребенюк, Т.Б.Гребенюк. – М., 2006. – 105 с.
2. Заболотська О. Проблема розвитку індивідуальності студента / О.Заболотська // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К., 2005. – Випуск 3-4. – С. 25 – 34.
3. Мошук В.В. Проектно-технологічна діяльність як основа проектно-технологічної культури майбутнього вчителя технологій і креслення / В.В.Мошук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / [ред. кол.: Н.С. Побірченко (гол ред.) та інші] – Умань: ПП Жовтий, 2011. – вип. 38. С. 25–32
4. Мошук, В. В. Сутність поняття «проектно-технологічна культура» та її основні структурні компоненти / В.В.Мошук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол. ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2011. – № 2. – С. 204-211.
5. Новый тлумачний словник української мови: У чотирьох томах // [уклад. В. В. Яременко, О.М. Сліпушко]. – К.:Аконіт, 1999. – Т.2. – 910 с.
6. Резник, Татьяна Павловна Проектная деятельность как средство формирования единства индивидуальности и коллективизма студентов педвуза: дис. . канд. пед. наук: 13.00.08 / Т.П. Резник. – Волгоград, 2004. – 239 с.
7. Савчин М.В. Загальна психологія навч. посіб. / М.В.Савчин. – К.: Академвидав, 2011. – 464 с.

Раскрыты цели и задачи формирования индивидуальности личности будущего учителя в ВУЗе; расширены и уточнены понятия «индивидуальность», «личность». Показана роль проектно-технологической деятельности в развитии индивидуальности студентов. Наиболее активно и динамично индивидуальность будущего учителя технологий и черчения раскрывается и наиболее развивается в творческой, а именно, проектно-технологической деятельности. Определены педагогические условия ПТД как средства формирования индивидуальности в подготовке будущего учителя технологий и черчения.

Ключевые слова: индивидуальность, личность, активность, проектно-технологическая деятельность, проектно-технологическая культура

The aims and tasks of individuality of personality of the future teacher in the university are disclosed. The conception of personality and individuality is expanded and specified. The role of project and technological culture in the development of individuality of students is highlighted. Most actively and dynamically personality of the future teacher of technology and drawing opens and takes its development in creative and transformative, particularly in design and technology, activity. Pedagogical conditions of project and cultural activity as the method of formation of the individuality during the preparation of the future teacher of technologies and drawing is defined.

Key words: individuality, personality, activity, project-technological culture, project-technological activity.